

Temanotat

**Irak: Arabisk fraflytting fra De
omstridte områdene (“Randsonen”)**

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Arbeids- og inkluderingsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2009

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Irak: Arabisk fraflytting fra De omstridte områdene ("Randsonen")**

SUMMARY

The information that was found indicates that there is an ongoing “Kurdification” of the Disputed Areas, especially in the cities of Kirkuk and Khanaqin. The “Kurdification” is primarily driven by a steady stream of Kurds moving in, with the effect that their share of the population is increasing, relative to that of Arabs and other non-Kurds. This, and a generally unwelcoming environment, puts a pressure on the Arabs to move away. The Arab population does, however, not seem to be subject to systematic, organized expulsion. However, Kurdish authorities and individuals demonstrate discriminatory attitudes, and Arabs have forcibly been evicted from their homes without clear legal justification. The Iraqi government has issued a compensation package for Arabs who move out of the Disputed Areas voluntarily.

SAMMENDRAG

Den informasjon som er funnet, tyder på at det pågår en “kurdifisering” av De omstridte områdene, særlig i byene Kirkuk og Khanaqin. “Kurdifiseringen” skjer først og fremst ved innflytting av kurdere slik at deres andel av befolkningen økes relativt til andelen arabere og andre ikke-kurdere. Dette, og et generelt uvennlig miljø, legger press på araberne til å flytte sin vei. Den arabiske befolkningen synes imidlertid ikke å bli systematisk tvangsflyttet ut av områdene. Kurdiske myndigheter og privatpersoner viser imidlertid diskriminerende holdninger, og utkastelse fra bolig på uklart juridisk grunnlag synes å forekomme. Den irakiske regjeringen har varslet en erstatningspakke for de arabere som flytter frivillig.

INNHold

1. Innledning	5
2. Bakgrunn	5
3. Tvangsflytting?	5
3.1 Innflytting av kurdere	6
3.2 Utflytting av arabere	6
3.3 Trakassering av arabere	7
4. Fra hvilke områder pågår fraflyttingen?	8
5. Forskjeller mellom KDP- og PUK-kontrollerte områder	9
6. Hvem står bak utkastelsene?	10
7. Hvem er mest utsatt for fordrivelse?	10
8. Kompensasjon ved fraflytting	11
9. Referanser	12

1. INNLEDNING

Dette notatet belyser den arabiske fraflyttingen fra De omstridte områdene (også kalt “Randsonen”) i tiden etter den amerikanske invasjonen våren 2003. Notatet reiser spørsmålet i hvilken grad arabere har blitt tvangsflyttet fra disse områdene, og hvor en slik praksis i så fall har funnet sted. Videre går det inn på mulige forskjeller mellom KDP- og PUK-kontrollerte områder, hvem som står bak utkastelsene/ fordrivelsene og hvilke arabere som er mest utsatt for dette. Avslutningsvis behandler notatet spørsmålet om kompensasjon til arabere som flytter fra De omstridte områdene.

2. BAKGRUNN

De irakiske regimene som styrte landet inntil 2003, søkte på ulike måter å øke den arabiske befolkningen i områder i det nordlige Irak som tradisjonelt har hatt stor kurdisk befolkning. Gjennom de såkalte “arabiseringskampanjene” ble dette utført ved stimulert eller tvungen innflytting av arabere, for det meste shiamuslimer (Crisis Group 2006), fra andre deler av landet. Disse araberne fikk tilnavnet “nykommere” (*wafidin* på arabisk) (Crisis Group 2007). Samtidig ble den kurdiske befolkningen søkt redusert tilsvarende gjennom tvangsmessige tiltak, som bl.a. deportasjon med konfiskering av fast eiendom.

I 2003 overtok kurdiske styrker kontrollen over disse områdene, og mange steder tok de kurdiske partiene også over den sivile forvaltningen. De kurdiske myndighetene har på egen hånd fra 2003 av satt mye inn på å reversere “arabiseringen” til fordel for kurderne. Sentralregjeringen har, forpliktet av en bestemmelse i grunnloven, på sin side varslet at den vil stille med kompensasjon for arabere som forlater områdene frivillig.

Dermed er det først og fremst wafidin-araberne som er blitt gjenstand for kurdernes oppmerksomhet. Det er denne gruppen arabere dette notatet omhandler. I notatet vurderes både de ensidige kurdiske tiltakene og regjeringens tiltak.

3. TVANGSFLYTTING?

At den kurdiske politikken har skapt spenninger og usikkerhet mellom kurdere og arabere, synes åpenbart. En har derimot ikke sett dokumentert noen organisert tvangsmessig utflytting av arabere initiert eller gjennomført fra kurdiske myndigheters side. Crisis Group rapporterte i 2007 at selv om tvangsfordrivelse av arabere forekom i deler av De omstridte områdene etter 2003, var dette unntaket og ikke regelen. Det har heller ikke blitt dokumentert at det har foregått systematisk fordrivelse i bred skala av arabere på etnisk grunnlag anført av irregulære grupper. Mønsteret fra de gjensidige fordrivelsene mellom sunni- og shiamuslimer i Bagdad,

der disse i 2006 og 2007 med vold drev hverandre ut av bydeler der de tidligere hadde levd sammen, har en ikke sett i De omstridte områdene.

Derimot synes det åpenbart at det har blitt lagt et tydelig press på araberne i disse områdene, særlig gjennom en omfattende innflytting av kurdere. Crisis Group mener at kurdernes tilnærming har vært å presse ut araberne ved å få dem til å føle seg uvelkomne, nekte dem jobb, og for øvrig gladelig hjelpe dem med penger og grunn til å etablere seg et annet sted i landet. Pr. tidlig i 2007 skulle ca. 8 000 wafidin-familier i prinsippet ha godtatt å flytte. (Crisis Group 2007.)

Flere andre kilder melder om trakassering i ulike former. Enkeltpersoner skal ha tatt seg til rette og kastet arabere ut av boligene de har bodd i. Presset synes i så fall å ha blitt forsterket. Reverseringen av “arabiseringspolitikken” ser således ut til å ha skjedd særlig på to måter:

- ved innflytting av kurdere
- ved at arabere har flyttet bort på eget initiativ, under ulike former for press.

3.1 INNFLYTTING AV KURDERE

Fra 2003 har kurdere i store antall flyttet inn i de tidligere arabiserte områdene. De kurdiske partiene synes på egen hånd å ha oppmuntret kurdere til å flytte inn til særlig Kirkuk, men også andre steder. Ordnete prosedyrer har blitt forsøkt etablert, men ikke kommet i stand fullt ut. Etter egne utsagn har kurdiske myndigheter lagt til rette med incentiver som bl.a. penge- og transportstøtte. Dette skal ha skjedd utenom de formelle prosedyrer som først amerikanerne, senere sentralmyndighetene, forsøkte å etablere (Crisis Group 2006, s.15).

Det har vært de kurdiske myndighetenes politikk å sikre størst mulig innflytting av kurdere. Dette for å skaffe politisk støtte lokalt for deres krav om annekasjon av de tidligere arabiserte områdene. Kurdere har derfor flyttet i store antall til særlig byene Kirkuk og Khanaqin. I Kirkuk flyttet kurdiske sivile inn i betydelige antall fra 2003. Ca. 60 000 skal ha vært ankommet ett år senere. Da araberne begynte å trekke seg unna de fremrykkende kurdiske styrkene våren 2003, prøvde de nye okkupasjonsmyndighetene i Irak å motvirke at kurdiske sivile på egen hånd flyttet inn i arabernes sted (Ferris & Stolz 2008).

Forholdene ble nokså snart kaotiske, med både nyankomne kurdere og utkastede arabere boende uten husvære i og rundt byen (Ferris & Stolz 2008). I byen Khanaqin skal kurderne etter hvert ha lyktes med å bringe den kurdiske befolkningen opp i hele 95 % (UNAMI, e-post 12. januar 2009).

3.2 UTFLYTTING AV ARABERE

I reiserapporten fra norske utlendingsmyndigheters fact-findingreise til KRG-provinsene og De omstridte områdene i 2003, opplyses det om at svært mange wafidin-araberne flyttet på eget initiativ da kurdiske styrker rykket inn i forbindelse med at Saddam-regimet falt (Utlendingsnemnda 2003). Human Rights Watch rapporterte i 2004 at hovedmønsteret ifølge deres observasjoner, var at svært mange av wafidin-araberne flyttet våren 2003, i forkant av at kurdiske peshmerga-styrker inntok det som ble De omstridte områdene. Grunnen var først og fremst at de fryktet

å komme i berøring med militære kamphandlinger som man forventet ville utspille seg. Da de senere på året forsøkte å flytte tilbake igjen, fant de sine tidligere hjem overtatt av kurdiske sivile og at disse, og kurdiske peshmergasoldater, under trusler men uten særlig voldsbruk, hindret dem i dette. (HRW 2004). I 2005 uttalte lokale myndigheter og frivillige organisasjoner at et økende antall fra den eksisterende befolkningen forlot sine bosteder (IRIN 2005).

Crisis Group rapporterte i 2006 at wafidin-araberne i Kirkuk generelt synes lite innstilte på å bli værende, og generelt motiverte til å benytte seg av offentlig flyttestøtte. Ut fra dette antydes det at “de-arabiseringsprosessen” vil bli selvforsterkende jo flere som flytter, da forholdene vil bli desto vanskeligere for de gjenværende (Crisis Group 2006).

3.3 TRAKASSERING AV ARABERE

Det rapporteres om at mange arabere på eget initiativ har forlatt De omstridte områdene i hele perioden etter 2003. Andre skal ha blitt kastet ut av boligen og deretter måttet ta opphold på stedet uten fast bopel, altså havnet “på gata”.

Det er blitt rapportert om slike tilfeller i hele perioden siden 2003. Allerede da begynte FN å rapportere at arabiske familier følte seg presset av kurdere til å flytte fra Jalawla, Khanaqin og Kirkuk (UNOCHI 2003). Det rapporteres om generell frykt og engstelse, og om trakassering og utkastelse.

Amit R. Paley i Washington Post (2008) viser for eksempel til at arabere får sine eiendommer konfiskert og blir utsatt for ulike typer press for å flytte fra sine distrikt i Diyala provins. En arabisk stammeleder i Jalawla hevder eksempelvis at kurderne har fengslet, kidnappet og drept 40 arabere i den siste tiden. Kurdiske myndigheter avviser påstandene (Paley 2008).

HRW (2007) har rapportert om arrestasjoner av arabere i De omstridte områdene. Arrestantene skal ha blitt holdt i forvaring i de kurdiske sikkerhetsorganenes fengsler i KRG-regionen. Dette er personer som har blitt arrestert i forbindelse med mistanke om terrorisme. Også UNAMI nevner at arrestasjoner skal ha forekommet (e-post, 29. januar 2009).

Praksisen med slike arrestasjoner, som etter det kurdiske myndigheter oppgir til HRW blir foretatt som et sikkerhetstiltak mot terrorisme, kan være det som har gitt opphav til de ofte fremsatte påstandene om at kurdiske myndigheter kidnapper arabere. (Se for eksempel Opper 2008.)

HRW rapporterte i 2004 at anti-arabiske slagord var blitt malt på husvegger i 2003, og at plyndring hadde skjedd i arabiske landsbyer i utkanten av Kirkuk. I disse landsbyene fantes det innbyggere som av kurdere våren 2003 ble truet med våpen til å oppgi sine boliger, ifølge uttalelser kilder har gitt til HRW. HRW oppgir videre at denne selvtekten opphørte etter hvert som amerikanske styrker etablerte seg i området og begynte å treffe mottiltak. HRW mener også at det er trolig at lokale kurdiske myndigheter selv nokså raskt tok affære mot selvtekt, av frykt for å vekke internasjonal oppsikt.

HRW konkluderte i 2004 med at hendelsene trolig var begrenset i tid og omfang og at kurdiske myndigheter etter dette selv har sørget for at slikt ikke har gjentatt seg (HRW 2004). Det hele skal ha opphørt i løpet av juni 2003, og situasjonen skal

deretter ha stabilisert seg. Likevel er det tydelig at hendelsene satte en støkk i den arabiske lokalbefolkningen, og at mange arabere etter hvert vurderte å selge boligen og flytte.

Også Crisis Group viser til rapportene om trakassering, men tar forbehold om hvorvidt det forekommer noen slik kampanje. Etter deres vurdering handler det snarere om en kurdisk innsats for å skape et miljø i byen der wafidin-araberne ikke lenger skal føle seg velkomne. I den forbindelse viser de til samtaler med representanter for de regjerende kurdiske partiene, som gjør det klart at selv om det ikke nødvendigvis vil lykkes å presse ut alle wafidin-araberne, så skal i hvert fall de som blir igjen ikke få beholde retten til å stemme i valg eller folkeavstemning i byen (Crisis Group 2007).

Mange kurdiske familier skal ifølge Elisabeth Ferris og Kimberly Stolz ved Brookings Institution (2008), ennå ikke ha fått tilbake sine boliger fra de arabere som fortsatt bebor dem. Dette har sammenheng med at det aldri har litt etablert en ordnet prosess for tilbakeføring av eiendom.

Til sammen synes disse forholdene å ha lagt et press på araberne som har skapt mye frykt og usikkerhet blant dem. Det synes etter Landinfos oppfatning som om det først og fremst er stor innflytting av kurdere som har vært det fremste virkemiddelet for å “de-arabisere” de aktuelle områdene.

4. FRA HVILKE OMRÅDER PÅGÅR FRAFLYTTINGEN?

I kildene som er undersøkt, er det som nevnt ikke funnet belegg for at det har pågått eller pågår noen organisert, systematisk tvangsflytting av arabere. Det press som likevel synes å bli utøvd mot arabere, kan variere lokalt. Noen slike mønstre er det imidlertid vanskelig å påvise.

Mønstrene i de tidligere “arabiseringskampanjene” kan likevel gi en viss antydning. Hensikten i sin tid for sentralregjeringen med å flytte arabere inn i De omstridte områdene var å sikre dens kontroll med oljeforekomster (Kirkuk og Khanaqin), landbruksdistrikter (Tamim provins) og grensene mot Iran og Syria (Khanaqin, Sinjar). Mellom disse stedene ble et sammenhengende område “arabisert” (bl.a. Shaikhan og Makhmour distrikter i henholdsvis Ninewah og Erbil provinser). I dette beltet ble også mindre byer som Tuz Khoramatu og Kalar i Tamim provins og Kifri i Diyala provins, gjenstand for kampanjene.

Heller ikke Mosul har gått klar (UDI 2002). Totalt ble et sammenhengende belte fra Sinjar ved grensen til Syria i vest til Mandali ved grensen til Iran i øst omfattet av kampanjene (se IDMC 2004).

Mye tyder på at det særlig er fra Kirkuk og Khanaqin at arabere har flyttet. Mye pga. andre uløste politiske konflikter, er det Kirkuk som har fått den langt største oppmerksomheten i forbindelse med arabernes situasjon. Forsøk som ble gjort i 2003 på å skape en ordnet prosess for å avgjøre krav om tilbakeføring av privat eiendom, har ikke lyktes. Som følge av dette har mange arabere blitt boende i sine hjem. Andelen saker om tilbakeføring av eiendom knyttet til Kirkuk blir av Ferris og Stolz

ved Brookings Institution (2008) betegnet som “uforholdsmessig høy” (over 50 000 restanser pr. mars 2007).

UNAMI opplyser til Landinfo (e-post 12. januar 2009) at PUK i 2003 tok kontroll over Khanaqin, og deretter har forsøkt å reversere den tidligere “arabiseringspolitikken”. En konfrontasjon mellom KRG og sentralregjeringen sommeren 2008 endte med at underdistriktene Jalawla og Saadiya like utenfor Khanaqin, med antatt 80 % arabisk befolkning, ble overtatt av regjeringsstyrkene og brakt under kontroll av sentralregjeringen.

Etter UNAMIs oppfatning har dette medført at lokalbefolkningen i mindre grad enn tidligere blir diskriminert av kurdiske myndigheter. Forsvinninger, brutal behandling og vilkårlige arrestasjoner fra kurdiske side forekommer imidlertid fortsatt. Årsaken skal være at PUK fortsatt prøver å gjøre seg gjeldende i hele Khanaqin-området, inkludert de områdene de måtte overlate til sentralregjeringen i fjor sommer. (UNAMI, e-post 12. januar 2009). Det blir ikke oppgitt på hvilken måte “arabiseringspolitikken” er blitt reversert.

5. FORSKJELLER MELLOM KDP- OG PUK-KONTROLLERTE OMRÅDER

Det kan synes som om de tidligere “arabiseringskampanjene” var sterkest rettet mot områder av strategisk betydning for sentralregjeringen. Slike strategisk viktige områder finnes i både KDP- og PUK-kontrollerte deler av De omstridte områdene.

I KDP-kontrollert område gjelder dette særlig Sinjar-området nær grensen til Syria. I PUK-kontrollert område gjelder det særlig byene Kirkuk og Khanaqin. Arabere bosatt i større byer vil slik sett være berørt i større grad i PUK-kontrollert område enn i KDP-kontrollert område.

En annen forskjell er at det kun var i Kirkuk wafidin-araberne fikk kjøpe eiendom og fikk et skjøte på den. I de andre delene av De omstridte områdene ga myndighetene dem leiekontrakter (IDMC 2004). Dette har virkninger for arabernes situasjon i dag. Det er bare i Kirkuk at reversering av “arabiserings” forutsetter en omgjøring av eierskapet til fast eiendom, og med det en langt mer komplisert juridisk prosess. Dernest er spørsmålet blitt svært politisk betent.

Der hvor det bare ble gitt leiekontrakter, er imidlertid også dette blitt politisk kontroversielt, da mange av leieavtalene ble inngått helt tilbake på 1970-tallet. Dermed berøres familier som nå har levd på stedet i over en generasjon.

Noen klare forskjeller utover disse har Landinfo ikke kunnet påvise.

6. HVEM STÅR BAK UTKASTELSENE?

Som nevnt legges det til grunn at det ikke er blitt gjennomført noen organisert, systematisk tvangsflytting av arabere fra De omstridte områdene, men at utkastelse fra bolig har, og fortsatt kan, forekomme.

Det har ikke lyktes å finne bekreftede opplysninger som gir grunnlag for systematisk å anslå i hvilken grad det måtte være kurdiske myndigheter, representanter for partiene eller personer fra ulike militser som har forestått utkastelse av arabere fra boligene deres.

Human Rights Watch nevner imidlertid at i tiden rett etter invasjonen av Irak i 2003, tyder de fleste tilfellene de hadde gransket på at kurdiske krigere og av og til også politikere knyttet til KDP og PUK, sto bak det meste av trakasseringen som da fant sted.

De fleste utkastelsene som skal ha forekommet er lite beskrevet i detalj. Samlet sett går opplysningene i retning av at utkastelsene er blitt utført som selvtekt av personer som hevder å være de tidligere eierne. Hvorvidt disse på egen hånd har gjennomført utkastelsen eller fått hjelp av andre, har det ikke vært mulig å få klarlagt.

Umiddelbart etter at Kirkuk kom på kurdiske og amerikanske hender i 2003, skal arabiske innbyggere i enkelte bydeler ha fortalt om press fra kurdiske gjenger om å gi opp boligene sine. Det var ifølge HRW (2004) vanskelig å avgjøre om disse gjengene besto av folk fra de kurdiske peshmerga-styrkene eller om de besto av bevåpnede elementer utenfor de kurdiske partienes kontroll.

7. HVEM ER MEST UTSATT FOR FORDRIVELSE?

I henhold til undersøkelser gjennomført av bl.a. Brookings Institution, er det wafidin-araberne som kjenner størst frykt for å bli forulempet (Ferris & Stolz 2008). HRW nevnte også dette i sin rapport fra 2004. Også rapporter fra bl.a. Crisis Group går i samme retning (Crisis Group 2007; 2006).

FNs IDP Working Group rapporterer at frem til desember 2005, var fordrivelse (displacement) av arabere utført av returnerende kurdere en av de større årsakene til internflukt i Irak. Etter dette overtok religiøst motivert fordrivelse som hoveddrivkraft, i tillegg til militære operasjoner, kriminalitet og generell lovløshet (IDP Working Group 2008).

Fordrivelser generelt nådde deretter toppen mellom juni og september 2006. Pr. medio 2008 hadde intern fordrivelse på det nærmeste opphørt, ifølge IOM. IOM oppga også at flere hundre arabere, turkmenere og kurdere i 2008 forlot Kirkuk som følge av økende etnisk diskriminering og spenning mellom de ulike gruppene (Human Rights First 2008).

Til sammen tyder dette etter Landinfos mening på at arabere ikke i samme grad som tidligere blir internflyktninger som følge av konflikter med returnerende kurdere.

8. KOMPENSASJON VED FRAFLYTTING

Som nevnt ovenfor er en ikke kjent med at det foregår noen organisert, systematisk tvungen utflytting av den arabiske befolkningen. For dem som flytter frivillig, stiller imidlertid Iraks regjering med en kompensasjonspakke.

I februar 2007 vedtok en regjeringsoppnevnt komité (vanligvis kalt Artikkel 140-komiteen) å gi kompensasjon til arabere som frivillig flytter fra Kirkuk (REF/RL 2007a).

Komiteens mandat er å implementere bestemmelsene i grunnlovens § 140 vedrørende statusen til De omstridte områdene. Normaliseringsprosessen omfatter relokalisering av de araberne som ble brakt inn i området som del av det forrige regimets "arabiseringskampanjer". Komiteen har gjentatte ganger fremholdt at disse araberne ikke vil bli tvangsmessig relokalisert. I stedet har den vedtatt å stille en kompensasjonspakke til rådighet for arabiske familier som frivillig forlater Kirkuk. Pakken lyder på USD 15 000 pluss gratis tomt på familiens opprinnelige hjemsted (RFE/RL 2007b).

Artikkel 140-komiteens arbeid skal ha blitt forsinket av indre uenighet så vel som av generell politisk uenighet om hvordan bestemmelsen skal implementeres. Registrering av familier som kan søke kompensasjon er imidlertid ifølge Den uavhengige valgkommisjonen for Irak (IHEC) kommet godt i gang. I desember 2008 rapporterte IHEC, som forestår de tekniske forberedelsene til lokalvalgene i januar 2009, at Artikkel 140-komiteen i den forbindelse hadde registrert ca. 50 000 familier i Ninewah, ca. 18 000 familier i Diyala og ca. 44 000 familier i Kirkuk. Disse skal sikres mulighet til å stemme i valgene i disse provinsene selv om deres bostedsstatus endres (IHEC 2008).

Pr. i dag ser det ut til at de fleste som er aktuelle for kompensasjon er blitt registrert, men at flytting og utbetalinger går sakte.

9. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Al-Khalidi, A. & Tanner, V. (2006, 18. oktober). *Displacement in Iraq*. Bern: Brookings Institution. Tilgjengelig fra http://www.brookings.edu/fp/projects/idp/20061018_DisplacementinIraq_Khalidi-Tanner.pdf [lastet ned 11. februar 2009]
- Crisis Group (2006, 18. juli). *Iraq and the Kurds: The brewing battle over Kirkuk*. Brussel: Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4267&CFID=63737816&CFTOKEN=41194077> [lastet ned 11. februar 2009]
- Crisis Group (2007, 19. april). *Iraq and the Kurds: Resolving the Kirkuk crisis*. Brussel: Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4782&l=1> [lastet ned 11. februar 2009]
- Ferris, E. & Stolz, K. (2008, 3. mars) *The future of Kirkuk: The referendum and its potential impact on displacement*. Bern: Brookings Institution. Tilgjengelig fra http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2008/0303_iraq_ferris/0303_iraq_ferris.pdf [lastet ned 11. februar 2009]
- Human Rights First (2008, september). *Iraqi refugee returns: not a solution right now*. New York: Human Rights First. Tilgjengelig fra <http://www.humanrightsfirst.org/pdf/080908-RPP-returns-fact-sheet.pdf> [lastet ned 22. januar 2009]
- HRW (2004, 4. august). *Claims in conflict reversing ethnic cleansing in Northern Iraq*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.HRW.org/en/reports/2004/08/02/claims-conflict> [lastet ned 20. januar 2009]
- HRW (2007, 2. juli). *Caught in the whirlwind*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/en/reports/2007/07/02/caught-whirlwind> [lastet ned 20. januar 2009]
- IDMC, dvs. Internal Displacement Monitoring Centre (2004). *The "Arabization" policy of the former regime (1970s-1990s)*. Geneva: IDMC. Tilgjengelig fra [http://www.internal-displacement.org/idmc/website/countries.nsf/\(httpEnvelopes\)/BC3C8C062C1A07EA802570B8005A74C0?OpenDocument](http://www.internal-displacement.org/idmc/website/countries.nsf/(httpEnvelopes)/BC3C8C062C1A07EA802570B8005A74C0?OpenDocument) [lastet ned 23. januar 2009]
- IDP Working Group (2008, 27. juni). *Internally displaced persons in Iraq. Update (June 2008)*. Amman: IDP Working Group. Tilgjengelig fra [http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpDocuments\)/FA3D2A089CBB959BC125747500473A1D/\\$file/IDP+WG+Update+on+IDPs+June+2008.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpDocuments)/FA3D2A089CBB959BC125747500473A1D/$file/IDP+WG+Update+on+IDPs+June+2008.pdf) [lastet ned 12. februar 2009]

- IHEC, dvs. Independent High Electoral Commission for Iraq (2008, 10. desember). *Summary of voter registration complaints and resolution issues*. Bagdad: IHEC. Tilgjengelig fra <http://www.uniraq.org/documents/ElectoralMaterial/221208/IEAT%20Summary%20Resolution%20of%20Complaints%20and%20VRU%20%20Eng.pdf> [lastet ned 19. januar 2009]
- IRIN News (2005, 3. mai) Focus on increasing displacement in Kirkuk. *IRIN News*. Tilgjengelig fra <http://www.christiansofiraq.com/kirkuk.html> [lastet ned 19. januar 2009]
- Oppel, A. R. (2008, 19. august). Kurdish control of Kirkuk creates a powder keg in Iraq. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <http://www.ihf.com/bin/printfriendly.php?id=15408327> [lastet ned 19. januar 2009]
- Paley, R. A. (2008, 13. september). Strip of Iraq “on the verge of exploding”. Kurds extend role beyond autonomous borders, angering Arabs. *Washington Post*. Tilgjengelig fra <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/09/12/AR2008091203584.html> [lastet ned 19. januar 2009]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2007a, 8. februar). Iraq: Committee decision increases tensions in Kirkuk. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/article/1074583.html> [lastet ned 20. januar 2009]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2007b, 13. september). Kirkuk referendum likely to be delayed. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/article/1078655.html> [lastet ned 20. januar 2009]
- UDI (2002). *Arabisering*. Oslo: UDI/Dokumentasjonsenheten.
Notatet inneholder opplysninger unntatt offentlighet og er kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Irak/Sosiale og kulturelle forhold.
- Utlendingsnemnda (2003). *Nord-Irak, Syria og Jordan. Rapport fra tjenestereise 27. august – 11. September 2003*. Oslo: Utlendingsnemnda. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/10/1/10_1.pdf [lastet ned 17. februar 2009]
- UNOCHI, dvs. United Nations Office of the Humanitarian Coordinator for Iraq (2003, 22. april). *Iraq: Humanitarian Situation Report No. 26*. Bagdad: UNOCHI. Tilgjengelig fra <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900SID/ACOS-64BJE2?OpenDocument> [lastet ned 16. februar 2009]

Muntlig kilde

- UN Assistance Mission to Iraq (UNAMI), Erbil. E-post 12. januar 2009.